

ГРАМАТИЧНІ ТИПИ МЕТАФОРИ В ПОЕЗІЇ П. СКУНЦЯ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (47)

УДК 821.161.2.0:81'38

DOI:10.24144/2663-6840/2022.1(47).180–186.

Лавер О. Граматичні типи метафори в поезії П. Скунця; кількість бібліографічних джерел – 12; мова українська.

Анотація. Граматичні типи художніх засобів у творчості знакового закарпатського письменника П. Скунця стали виразними зразками форм організації неординарних думок митця, будівельним матеріалом для мистецького відтворення критичної аналітики злободенних проблем ХХ ст., про які не завжди можна було говорити відверто. Творча спадщина поета наповнена потужною енергетикою, силу якої забезпечують вдало підібрані граматичні форми, їх зв'язок з ідейним змістом поезій є цікавим і глибинним, що й зумовлює актуальність нашої роботи. Мета статті – висвітлити основні аспекти класифікації граматичних ресурсів метафоричних конструкцій, дослідити семантико-стилістичні особливості основних граматичних типів метафори в поетичній творчості визначного закарпатського письменника П. Скунця, визначити найбільш показові граматичні форми і моделі, здатні виражати метафоричний зміст.

Завдяки майже безперервним процесам метафоризації семантика слова стає динамічною, спричинює появу нових понять і пошук нових форм та засобів для відтворення та увиразнення індивідуального в національній картині світу. Найбільш інтенсивно метафоризація відбувається в авторському контексті: справжній митець не боїться експериментувати і працювати над словом доти, доки воно не визріє в художній образ, який так само зуміє «заговорити», проникнути в душу читача. Саме на матеріалі художнього мовлення можна перекоонатися, що метафоризованими можуть стати повнозначні одиниці, окремі словоформи, різні синтаксичні конструкції.

На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що в поетичних творах Петра Скунця представлено всі граматичні типи метафори: субстантивні, атрибутивні, дієслівні та комбіновані. Найбільш продуктивними стали дієслівні метафори, що є ознакою індивідуального стилю автора. Запропонована стаття про граматичні типи метафори у творчості П. Скунця не претендує на вичерпність, адже студії над його авторською мовою тільки почалися. Глибина таланту Петра Скунця і його багата творча спадщина стануть джерелом для майбутньої наукової роботи.

Ключові слова: Петро Скунець, метафора, граматичні ресурси, атрибутивні метафори, динамічні метафори, стилістична значущість, метафоризація, авторський контекст.

Постановка проблеми. Граматичні одиниці в тексті художнього твору становлять особливу систему, відмінну від традиційного сучасного розуміння, де граматику сприймається як кількарівнева будова мови. Художнє мовлення є своєрідним живильним середовищем, у якому граматичні засоби набувають можливості створювати нові стилістичні ефекти, забезпечують семантико-стилістичну функційність повнозначних одиниць, здатні до міжкатегоріальної транспозиції, що супроводжує творення образності або є наслідком творення образності. Саме із спостережень над художнім мовленням почалося визрівання граматики в окрему галузь наукових знань. На відміну від сучасних загальномовних граматичних засобів, які є універсальними, граматичні засоби в мові письменника є явищем індивідуального авторського стилю. Граматичні типи художніх засобів у творчості знакового закарпатського письменника П. Скунця стали виразними зразками форм організації неординарних думок митця, будівельним матеріалом для мистецького відтворення критичної аналітики злободенних проблем ХХ ст., про які не завжди можна було говорити відверто. Творча спадщина поета наповнена потужною енергетикою, силу якої забезпечують вдало підібрані граматичні форми, їх зв'язок з ідейним змістом поезій є цікавим і глибинним, що й зумовлює актуальність нашої роботи.

Аналіз досліджень. Поетичний доробок П. Скунця вже давно активно вивчають критики, літературознавці М. Ільницький, Т. Салига, П. Іванишин, В. Барчан, О. Кузьма, О. Ігнатівич, Л. Голомб,

І. Ребрик, Н. Ребрик, О. Ребрик, мовознавці Н. Венжинович, В. Папіш, О. Пискач та ін. Науковці відзначають суворе й критичне ставлення поета до вибору художніх засобів та до творення нових форм у поезії. П. Скунець належить до плеяди українських письменників-шістдесятників, для яких проблема відродження національних цінностей є основною в мистецтві і в громадській діяльності. Петро Миколайович – духовно глибока людина, потужна і самобутня особистість. Його багатомне видання «Твори» віддзеркалює еволюційний шлях світогляду митця, вражає багатством індивідуального стилю, заглибленістю в категорії філософського плану. Філософською тематикою пройнята майже вся лірика П. Скунця. Складні мотиви людської екзистенції під пером майстра набувають чітких словесних форм, перетворюються в промовисті експресивні вислови, які здатні проникати до самого серця. «У всі періоди свого творчого розвитку, – висновує О. Кузьма, – закарпатський майстер слова звертав увагу на фундаментальні питання людської екзистенції. Гуманістичний пафос ліричних одкровен П. Скунця пов'язаний із його прагненням розкрити внутрішній світ людини, пізнати її таємниці, розкрити її болі й сподівання. Екзистенційні мотиви – невід'ємна складова Скунцевої художньої системи» [Кузьма 2012, с. 102].

Пріоритетною для письменника стала не лише екзистенційна лірика, а й громадянська. Серцевину творчості П. Скунця складають теми, пов'язані з проблемою формування свідомого громадянина, пошук такого образу відчутний у численних тво-

рах навіть у тих, де на перший план автор ставить образи трагічні, самотні, депресивні. Ліричні образи у творах П. Скунця яскраві і водночас складні, динамічні, загадкові. Ліричний герой Петра Миколайовича відчуває і сприймає цей нетривкий світ у контрастах і суперечностях, що досить суттєво нагадує внутрішній світ самого письменника, який мусів протягом життя спочатку романтично повірити в ленінську ідеологію, а потім боляче прозріти, дізнавшись про репресії, голодомор, депортації тощо. Людина у творчості митця перебуває в постійній боротьбі за своє «я», за людяність, проти знецінення моралі, тиску невідворотних глобалізаційних процесів, котрі не завжди є по-справжньому прогресивними. Досягти максимально вражаючих форм авторові вдається завдяки талановитому використанню мовних засобів, спостереження над якими дали змогу влучно охарактеризувати мову творів письменника: «Таке враження, що П. Скунець у двадцять чи зараз двадцять перше століття прийшов з епохи бароко... Він не випадково апелює до тогочасних історичних постатей полемічністю тематики, «подражає» віршовому бароковому стилю, часто творячи свій необароковий стиль, навіть своєрідний необароковий світ. Скажімо, його вірш, відповідно до художньої «абетки» бароко, відзначається експресивністю, контрастністю метафоричної декорації, різноманітною графічністю строф тощо» [Салига 2007, с. 34].

Вивчення творів П. Скунця в мовознавчому аспекті тільки починається. Лінгвістичні дослідження наразі зосереджені навколо мови творів підсумкової збірки поезій «Один». Увагу науковців привертають стилістичні функції лексичних ресурсів: слова-символи, фраземи, епітети та ін. Щоб розкрити заглиблення у внутрішній світ людини, показати моделі осмислення себе в сучасному світі поет вдається до використання архетипних слів-символів: *серце*, *кров*, *земля*, *вогонь* та ін., які стали ключовими, зокрема у фраземіці [Венжинович 2012 с. 178].

Серед доміантної лексики важливу роль має концепт *душа*, всебічну характеристику якого подала В. Папіш. Із концептом *душа* дослідниця виокремила 11 семантичних груп, у яких представлено художньо-естетичну інтерпретацію лексеми для змалювання авторської картини моральних цінностей: «Концепт ДУША вербалізується в основному в лексемах *душа*, *дух*, *душевний*, фразеологізмах із компонентом *душа*. Вступаючи у смислові зв'язки з іншими мовними одиницями, вони можуть передавати різну культурологічну інформацію або творити нові асоціації» [Папіш 2012, с. 44].

Здійснено класифікацію та характеристику структурно-семантичних та стилістичних особливостей епітетів із мовного простору поетичної збірки П. Скунця «Один», що дало змогу О. Пискач зробити об'єктивний висновок: «Поетична мова Петра Скунця є багатою, динамічною, глибоко чуттєвою, що досягається завдяки майстерному використанню автором значної кількості оригінальних епітетів, які є окрасою тексту і свідчать про тонкий мов-

ний смак і естетичне чуття митця» [Пискач 2012, с. 190]. Подальшого вивчення потребують метафори та їх граматичне вираження.

Мета статті – висвітлити основні аспекти класифікації граматичних ресурсів метафоричних конструкцій, дослідити семантико-стилістичні особливості основних граматичних типів метафори в поетичній творчості визначного закарпатського письменника П. Скунця, визначити найбільш показові у творчості митця граматичні форми і моделі, здатні виражати метафоричний зміст.

Методи та методика дослідження. Наукову роботу виконано на матеріалі поетичних творів П. Скунця з перших двох книг багатотомного видання «Твори», що дає змогу відстежити систему метафоричних зв'язків на граматичному рівні мови. Основними методами в науковій статті стали: порівняльний аналіз мовознавчих та літературознавчих праць для визначення теоретичних основ дослідження; структурний та описовий методи вивчення мовних одиниць, що дало змогу виявити особливості семантики метафоричних конструкцій у зв'язках із граматичними категоріями; контекстуальний аналіз із метою текстової інтерпретації досліджуваних структур, з'ясування їхнього функціонально-стилістичного навантаження.

Виклад основного матеріалу. Метафора – це унікальна мовна одиниця, процес формування якої відбувається на рівні мислення, мовлення і зрештою стає надбанням мови. Яскраві приклади метафоричних словосполучень можна спостерігати навіть у найдавніших писемних текстах. Людина активно використовує метафоричні слова і в побутовому мовленні, і в офіційному, численні фольклорні та художні тексти стали прикладом оригінальних метафор, майстерно вписаних у тканину твору вишуканим орнаментом, у якому поєдналися духовні народні традиції та індивідуальний стиль митця. Кожна епоха мала свою концепцію метафоричного відтворення світу, складну систему засобів, поколіннями напрацьовані способи для творення нових назв на основі подібності.

У наукових працях кінця ХХ – початку ХХІ ст. метафоричні одиниці стали об'єктом вивчення всіх галузей мовознавства. Метафора – це семантичний процес і водночас результат цього процесу, який засвідчує постійну увагу людини до пізнання нового, до осмислення і переосмислення уже відомого, для систематизації накопичених знань і проектування їх для майбутнього [Тараненко 2004, с. 334]. Дослідження метафоризованих одиниць не можливе без урахування мовної ситуації (контексту), в умовах якої виникло метафоричне значення. При цьому дослідник закономірно враховує не лише синхронний зріз мовлення, у межах якого відбулась метафоризація, а й культурно-історичні передумови, які стали підґрунтям чи поштовхом для виникнення нового змісту і нових мовних форм. Комплексне вивчення метафори підтверджує гнучкість мови, її безперервну еволюцію, здатність до оновлення і відповідно до понятійного та знакового збагачення носіїв мови.

Метафоризація – це різні типи семантичних процесів. Семасіологія розглядає метафору як один із головних шляхів утворення переносного значення, зміни значень мовних одиниць і розвитку мовної семантики [Тараненко 2004, с. 334]. При ономасіологічному підході метафора – це один із загальних принципів номінації [Тараненко 2004, с. 334]. На перцептивному рівні метафора – одиниця естетики, своєрідний місток, який поєднує письменника і читача. Лінгвофілософія та етнолінгвістика вивчають метафору як когнітивний процес, спосіб світобачення і спосіб моделювання світу. У кожному аспекті вивчення метафори, безумовно, враховано її структурні та граматичні особливості. Семантичний потенціал метафори не лише збагачує лексичний рівень мови, логіко-понятійний рівень мислення, але й має значний вплив на граматичну структуру мови.

Завдяки майже безперервним процесам метафоризації семантика слова стає динамічною, спричинює появу нових понять і пошук нових форм та засобів для відтворення та увиразнення індивідуального в національній картині світу. Найбільш інтенсивно метафоризація відбувається в авторському контексті: справжній митець не боїться експериментувати і працювати над словом доти, доки воно не визріє в художній образ, який так само зуміє «заговорити», проникнути в душу читача. Саме на матеріалі художнього мовлення можна переконатися, що метафоризованими можуть стати повнозначні одиниці, окремі словоформи, різні синтаксичні конструкції.

Принципи добору граматичних засобів для вираження метафоричного значення суттєво відрізняються в різних авторів, кардинальну роль при цьому відіграють часові межі, історичні чинники, суспільно-політичні умови розвитку національної мови і культури, світогляд письменника. Якщо фольклорні твори та класична українська поезія оперують переважно атрибутивними і дієслівними метафорами, то сучасна українська література тяжіє «до розгорнутих багаточленних комбінованих метафоричних структур», які можуть розростатися на все речення чи на уривок тексту [Мацько 2003, с. 334].

У зв'язку з різноманіттям засобів і способів творення метафор потребує конкретизації і сам термін 'метафора'. В українській лексикографії в дефініції терміна вчені роблять акцент на тому, що в основі метафори приховане порівняння: «семантичний процес, при якому форма мовної одиниці або оформлення мовної категорії переноситься з одного об'єкта позначення на інший на основі подібності між цими об'єктами при відображенні у свідомості мовця» [Тараненко 2004, с. 334]. Л. Кравець, авторка фундаментального докторського дослідження «Динаміка метафори в українській поезії ХХ ст.» (2012), конкретизує термін 'метафора': «мовне і мисленнєве явище, що полягає в перенесенні властивостей одного предмета (явища, дії) та його мовного знака на інший предмет (явище, дію) за принципом аналогії або контрасту» [Кравець

2018]. У нашому дослідженні ми будемо опиратися на визначення метафори, сформульоване Л. Кравець, тобто шукатимемо в метафоричних конструкціях не лише подібні ознаки порівнюваних об'єктів, а відмінні, ознаки контрасту.

Для наукового осмислення структури і природи метафори необхідно враховувати контекст: мінімальне словосполучення, увесь твір, поетичний дискурс письменника. Загальномовні одночленні іменникові метафори втратили смисловий зв'язок з опорним словом: первинний мінімальний контекст, у якому відбулася метафоризація, з плином часу втратив образність, метафоризована колись лексема починає сприйматися лише в номінативній функції вживатися самостійно без суб'єкта порівняння. Зберігаючи переносне значення, загальномовні метафори зазнають синтаксичної транспозиції: самі стають опорним словом уже в нових словосполученнях, особливо в термінології (річковий *трамвай*, *жолобом* поміж узгір'ями та ін.). У художньому мовленні між іменниковою метафорою та означуваним словом смисловий зв'язок зберігається, такі словосполучення в лінгвістиці прийнято називати генітивними конструкціями [Мацько, Сидоренко, Мацько 1993, с. 332].

Зазначимо, що структурно-граматичні особливості метафоричних словосполучень у художньому мовленні далеко не завжди тотожні із звичайними підрядними словосполученнями, для яких прийнято виділяти головний і залежний компонент. У традиційних словосполученнях домінантність головного компонента визначається і на смисловому, і на граматичному рівні: головний компонент словосполучення – синтаксично незалежна одиниця, яка називає певну реалію. Для численних метафоричних словосполучень, зокрема генітивних метафор, характерною є багаторівнева транспозиція, внаслідок якої синтаксично незалежним (головним, опорним) у словосполученні стає слово з метафоричним значенням, а означуване посідає синтаксично залежну позицію. Наприклад, у словосполученнях *серпантин цитат*, *солодощі спокою* слова *серпантин* та *солодощі* залишаються смисловим означенням і водночас посідають місце опорного члена словосполучення. У художньому стилі означуване слово і означення у генітивних конструкціях не відповідають класичній схемі підрядного словосполучення. Специфіку досліджень таких складних семантико-синтаксичних процесів, у результаті яких виникає генітивна метафора, детально описала Л. Кравець: «Виходячи з того, що генітивна конструкція являє собою згорнуту структуру вихідного речення, для повнішого дослідження семантичних особливостей метафор, виражених генітивними словосполученнями, доцільно застосовувати методику трансформацій, яка полягає у встановленні дериваційної парадигми речення» [Кравець 2005, с. 63].

Генітивні метафори є цікавими за змістом і оригінальними структурно, це словосполучення, у яких метафоризоване слово не підпорядковується означуваному слову, а виступає як синтаксично незалежна мовна одиниця (іменник в називному

відмінку). Серед граматичних типів метафори саме ці незвичайні стилістичні зазначають усіх видів міжкатегоріальної транспозиції і засвідчують специфіку авторського мислення. На підставі глибоких досліджень Л. Кравець сформулювала влучну характеристику виразових можливостей генітивної метафори: «Наявність її у тексті свідчить про досконалу кондесовану форму вислову з відчутною інтелектуальною домінантою. За допомогою цієї метафори твориться описовість, стислість, лаконічність мовлення, тому метафоричні словосполучення із залежним родовим відмінком є структурно-значеннєвим показником насамперед синтаксису віршованої мови» [Кравець 2005, с. 62]. Генітивні метафори в поетичних творах П. Скунця наповнені інформативно-оцінними та емоційно-оцінними конотаціями, багатопланово розвинуті. Утворення образності в таких метафоричних конструкціях відбувається поетапно. Л. Кравець виділяє чотири моделі генітивних метафор: 1) трансформовані з метафоризованого присудка; 2) утворені на основі речення з порівняльним присудком; 3) сформовані з порівняльних конструкцій, у яких реалізується сема частини від цілого і партитивності та квантитативно-партитивна сема; 4) контаміновані генітивні метафори [Кравець 2005, с. 62].

У мовному просторі П. Скунця представлено всі перераховані моделі генітивних метафор: *зоик розлуки* [Скунець 2007, с. 257]; *самотини згнла теція* [Скунець 2007, с. 260]; *планета з бунтом сонця у крові* [Скунець 2007, с. 255]; *вервечка окаяній* [Скунець 2007, с. 99]; *І, ніби лелеки, у вирії любові летять мої дні* [Скунець 2008, с. 20]; *міна безгоміння* [Скунець 2008, с. 21]; *під неба капелюхом земля ховає лисину свою* [Скунець 2008, с. 109]; *насмішок стріли* [Скунець 2008, с. 32]; *промінь віри погасили* [Скунець 2008, с. 32]; *крихта каяття, шматочок щастя* [Скунець 2008, с. 35]; *хмар свобода – то негода* [Скунець 2007, с. 256]; *тільки споминів огризки* [Скунець 2007, с. 239]; *свято української печалі, свято української надії* [Скунець 2008, с. 113]; *руїни душ* [Скунець 2007, с. 232] та ін.

Означуване слово метафоричної конструкції забезпечує ідейно-тематичний зміст художнього тексту, стає ключовим у логіко-понятійному плані. Метафора виникає як назва ознаки об'єкта, певної реалії, названого ключовим словом, і наповнює твір образністю, експресивністю, естетикою, увиразнює думку автора. Метафора може бути виражена іменником, прикметником, дієсловом, зрідка прислівником, але це мають бути лексеми, які мають потенціал для формування певної образності, утворення назви ознаки певної художньої реалії. Л. Мацько за граматичним вираженням виділяє субстантивні, атрибутивні, дієслівні, комбіновані метафори [Мацько, Сидоренко, Мацько 1993, с. 332].

Об'єкт, названий ключовим словом, є предметом, істотою або абстрактним поняттям і відповідно під час художньої характеристики набуває певних ознак, ідентифікувати які може метафоризована мовна одиниця. Ознаки за характером категоріальної семантики можуть бути постійними, ста-

тичними і змінними, динамічними, тому пропонуємо метафори називати відповідно атрибутивними і динамічними. Статичні ознаки називає прикметник і прислівник, це їх первинна функція. Динамічні ознаки називають дієслова. Носієм атрибутивної ознаки може бути іменник, але це його вторинна функція [Безпояско, Городенська, Русанівський 1993, с. 6–14].

До атрибутивних метафоричних конструкцій зараховуємо словосполучення з атрибутивними синтаксичними відношеннями, у яких метафоризована одиниця виражена прикметником, дієприкметником, прислівником, наприклад:

1) іменникові словосполучення, у яких метафора виражена узгодженим прикметником, дієприкметником;

2) дієслівні словосполучення, утворені шляхом керування і прилягання, у яких метафора виражена прислівником (*гарненько вкраду*) або іменником в орудному відмінку (*лілея розцвіла зіркою, дівчина лебідкою проходила*).

Атрибутивна метафора в лінгвістичних працях по-іншому називається метафоричний епітет, оскільки виконує в тексті функцію художнього образного означення. Не всі художні означення утворені шляхом метафоризації. Атрибутивні метафори в поезії П. Скунця мають в основному антропоцентричний характер і емоційно-оцінне стилістичне значення: *серце горде, стрункі тополі, вода здорова* [Скунець 2007, с. 221], *хитра зозуля* [Скунець 2007, с. 71], *спокійна осінь* [Скунець 2007, с. 90]; *глухе підземелля* [Скунець 2008, с. 22]; *гибла шахта* [Скунець 2008, с. 23]; *підземелля ганебне* [Скунець 2008, с. 23]; *гучні епохи, планета горда і сумна* [Скунець 2008, с. 29]; *вітри козацькі буйногриві* [Скунець 2008, с. 83]; *І вся земля уже Содом, брудна, розпусна і жорстока* [Скунець 2008, с. 31]; *грішна земля* [Скунець 2008, с. 35]; *люте врем'я* [Скунець 2008, с. 36]; *вітри безшабашні, земля і жсива, і здорова* [Скунець 2008, с. 49]; *тіні мовчазні, загадкові, вірні подруги, і нічні, і ранкові, й полудневі, й вечірні, покірні* [Скунець 2008, с. 52]; *моя плането крутолоба* [Скунець 2008, с. 60]; *Вкраїна бліда і худа* [Скунець 2008, с. 62]; *беззахисний Труд* [Скунець 2008, с. 96]; *країна хитро-обережна, правда тим і мудра, що німа* [Скунець 2008, с. 110]; *броньований дім* [Скунець 2008, с. 40]; *фальшива хвала* [Скунець 2008, с. 41] та ін.

Дієслівні словосполучення з метафоризованим прислівником та метафоризованим іменником в орудному відмінку увиразнюють дію, процес, стан, образно змальовують спосіб виконання дії: *грозою прийдеш* [Скунець 2008, с. 40]; *чорно крияче* [Скунець 2008, с. 67], *ходив лжепророком* [Скунець 2007, с. 62]; *пахнуть сльозами* [Скунець 2007, с. 253]; *заширились маково* [Скунець 2007, с. 237] та ін.

Засобом вираження динаміки в українській мові є дієслова. Дієслівні метафори – це особові форми дієслова, вжиті в переносному метафоричному значенні, вони називають дію, процес, стан, зберігають дієслівні категорії часу, виду, особи. Дієслівні метафори в поетичних творах П. Скунця

стали найбільш продуктивним засобом для художньо-естетичної інтерпретації динамічних ознак: кохання *плаче, скавучить, бунтує совість, та мовчить* [Скунць 2007, с. 98]; *заговорила рибка. / Була то музика така, що в неї світ поринув* [Скунць 2007, с. 105]; *а сонце – осліпши, не бачить воно...* [Скунць 2008, с. 20]; *і, ніби лелеки, у вирій любові летять мої дні* [Скунць 2008, с. 20]; *І хтось кермує./ Думаєте совість? / Вона вмирає, як і я незримо./ Керує нами тільки тимчасовість. І гордо час проходить мимо. Мимо* [Скунць 2008, с. 24]; *молодість регоче* [Скунць 2008, с. 34]; *буде серце довго ще ридати, помстилися Карпати* [Скунць 2007, с. 35]; *стихія збирає податок* [Скунць 2008, с. 41]; *чорна хмара заgrimіла, заgrimіла й заніміла* [Скунць 2008, с. 48]; *планета народить* [Скунць 2008, с. 49]; *біжить по стопах чужина* [Скунць 2008, с. 55]; *дні помирають, помирають і ранки* [Скунць 2008, с. 59]; *бенкетують злоба і жалюба* [Скунць 2008, с. 60]; *тліє віра – земна і неземна, ще не вмерла віра – земна і неземна, спасе нас віра – земна і неземна* [Скунць 2008, с. 61]; *правлять сили злі* [Скунць 2008, с. 61]; *дзвенить сердечко дзвоника* [Скунць 2008, с. 67]; *іржуть вітри козацькі буйногрові* [Скунць 2008, с. 83]; *ворухнулись по Україні нерухомі досі тіні* [Скунць 2008, с. 90]; *коріть мислі перетрух* [Скунць 2008, с. 92]; *зорепади прокреслюють* ночами небосхил, *grimлять* паради, *автостради, в майбутнє партія нас тягне* [Скунць 2008, с. 95]; *умирає Труд, помирає беззахисний Труд* [Скунць 2008, с. 96]; *в трудах народжувалась драма двох сил космічних: світла й темноти, Труд умів прощати, карпатський праліс гине від отрут* [Скунць 2008, с. 97]; *ридає наша рідна мова, ходить наша мова безпритульна...ходить безпритульна наша мати від Карпат блукає до Дніпра* [Скунць 2008, с. 113]; *небо колихалось, мстить вогонь за чванство, за хміль і за брехню, І знов ревуть сирени, нічне мовчання ревуть, вогонь пришикнув, доба тече, планета набирає «нуль-один»* [Скунць 2008, с. 117]; *спить совість за платню* [Скунць 2008, с. 118].

Драматичний настрій поезії «Зима 1998-го» П. Скунць передає за допомогою нанизування, нагромадження синонімічних метафор: *Знов прийшла до нас зима... подалася, попросилась, приплелась, нацивила, прибрела, нагодилась, приплудилась, зупинилась* [Скунць 2008, с. 44]. Сумні лаконічні епізоди зимових пейзажів автор майстерно зриває із важливими суспільно-політичними проблемами кінця 90-их років ХХ ст.

Дієслівна категорія часу дозволяє підсилити, увиразнити екзистенційні мотиви тих поезій, у яких

автор намагається осмислити плинність часу, вагу і сенс досить короткого людського життя, у якому не мало б бути місця для неприязні, підступності і війни. Майстерні зразки використання динамічної семантики для підсилення експресивності П. Скунць використав у поезії «Фінал тисячоліття»:

*Вмирають і народжуються зорі,
Але я мати все-таки земна.
У всесвіті безмежнім неозорім
Живе планета горда і сумна.
Її найдужче моє серце любить,
і князь п'їтьми її не поборов.
Спивли відтоді два тисячоліття,
Як Божий Син родився на Землі.
У вічних Небі вічні тайни світять,
А люди все кохаються у злі*

[Скунць 2008, с. 29].

У сучасній українській поезії дедалі частіше майстри слова використовують розгорнені багаточленні комбіновані метафоричні конструкції. Ускладнення простих метафоричних словосполучень відбувається за рахунок нанизування лексем із метафоричним значенням. Комбіновані метафоричні конструкції особливо характерні для поезій пізнього періоду творчості П. Скунця: *Я ще сяйну у чорнім небі Вашої печалі* [Скунць 2008, с. 28]; *світ маленької Чечні* [Скунць 2008, с. 29]; *чорний рік великої води* [Скунць 2008, с. 35]; *І гордо час проходить мимо. Мимо* [Скунць 2008, с. 24]; *кримінальна хроніка над нами чорно кряче* [Скунць 2008, с. 67]; *І завие за мною хіба що зима недостреленим вовком* [Скунць 2007, с. 107]; *І тепер своїм алмазним оком бачу те, що бачити не слід...* [Скунць 2008, с. 45]; *ліси вогнем гули* [Скунць 2008, с. 117]; *сердечь інфляція люто галопує* [Скунць 2008, с. 67]; *Содом гвалтуючих міст, деградованих сіл* [Скунць 2007, с. 66]; *впав на землю ти з неба тінню Божого жесту...* [Скунць 2008, с. 53]; *двадцять п'ять років квітня своїм цвітом сакури тендітні сіру ніч розстріляли* [Скунць 2007, с. 251] та ін.

Висновки. На підставі проведеного дослідження можна стверджувати, що в поетичних творах Петра Скунця представлено всі граматичні типи метафори: субстантивні, атрибутивні, дієслівні та комбіновані. Найбільш продуктивними стали дієслівні метафори, що є ознакою індивідуального стилю митця. Запропонована стаття про граматичні типи метафори у творчості П. Скунця не претендує на вичерпність, адже студії над його авторською мовою тільки почалися. Глибина таланту Петра Скунця і його багата творча спадщина стануть джерелом для майбутньої наукової роботи.

Література

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г., Русанівський В.М. Граматика української мови. Морфологія: Підручник. Київ: Либідь, 1993. 336 с.
2. Венжинович Н.Ф. Національно-культурна специфіка фразем у творах Петра Скунця. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Ужгород: Говерла, 2012. Вип. 28. С. 177–179.
3. Кравець Л.В. Генітивна метафора як елемент текстової структури. *Українська мова*. 2005. № 1. С. 60–71.

4. Кравець Л.В. Метафора. *Енциклопедія Сучасної України*: електронна версія [онлайн] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=66695
5. Кузьма О.Ю. Екзистенційні мотиви лірики П. Скунця (збірка «Один»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 28. С. 188–190.
6. Мацько Л.І., Сидоренко О.М., Мацько О.М. Стилїстика української мови. Київ: Вища школа, 2003. 462 с.
7. Папіш В.А. Душа поетового слова (до 70-ліття Петра Скунця). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2012. Вип.16. С. 42–44.
8. Пискач О.Д. Структурно-семантичні та стилістичні особливості епітетів у поезії Петра Скунця (на матеріалі збірки «Один»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2012. Вип. 28. С. 188–190.
9. Салига Т.Ю. Як наш безсмертний едельвейс. Зі сповідей Петра Скунця. Передмова. *Скунець П.М. Твори. Книга I*. Ужгород: Гражда, 2007. С. 17–49.
10. Скунець П.М. Твори. Книга I. Ужгород: Гражда, 2007. 272 с.
11. Скунець П.М. Твори. Книга II. Ужгород: Гражда, 2008. 248 с.
12. Тараненко О.О. Метафора. *Українська мова. Енциклопедія* / редкол.: Русанівський В.М., Тараненко О.О. (співголови), Зяблюк М.П. та ін. Київ: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. С. 334–337.

References

1. Bezpoiasko O.K., Horodenska K.H., Rusanivskiy V.M. (1993). Hramatyka ukrainkoi movy. Morfolohiia: Pidruchnyk [Grammar of Ukrainian Language. Morphology: Book]. Kyiv: Lybid. 336 s. [in Ukrainian].
2. Venzhynovych N.F. (2012). Natsionalno-kulturna spetsyfika frazem u tvorakh Petra Skuntsia [National and cultural specificity of phrasemes in the works of Petro Skunts]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Uzhhorod: Hoverla, 28. S. 177–179 [in Ukrainian].
3. Kravets L.V. (2005) Henityvna metafora yak element tekstovoi struktury [Genitive metaphor as an element of the text structure]. *Ukrainska mova*. 2005. № 1. S. 60–71 [in Ukrainian].
4. Kravets L.V. (2018) Metafora [Metaphor]. *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy: elektronna versiiia [online]* / hol. redkol.: I.M. Dziuba, A.I. Zhukovskyi, M.H. Zhelezniak ta in.; NAN Ukrainy, NTSh. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=66695 [in Ukrainian].
5. Kuzma O.Yu. (2012). Ekzystentsiini motyvy liryky P. Skuntsia (zbirka «Odyn») [Existential motives of the lyrics of P. Skunts (collection «One»)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vyp. 28. S. 188–190 [in Ukrainian].
6. Matsko L.I., Sydorenko O.M. & Matsko O.M. (2003). Stylistyka ukrainkoi movy [Stylistics of the Ukrainian Language]. Kyiv: Vyshcha shkola, 462 s. [in Ukrainian].
7. Papish V.A. Dusha poetovoho slova (do 70-littia Petra Skuntsia) [Soul of writer's word]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva*. 2012. Vyp.16. S. 42–44 [in Ukrainian].
8. Pyskach O.D. (2012). Strukturno-semantychni ta stylistychni osoblyvosti epitetiv u poezii Petra Skuntsia (na materialii zbirkii «Odyn») [Structural-Semantic and Stylistic Features of Epithets in the Poetry of Petro Skunts (on the Basis of the Book «One»)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. Vyp. 28. S. 188–190 [in Ukrainian].
9. Salyha T.Yu. (2007). Yak nash bezsmertnyi edelveis. Zi spovidei Petra Skuntsia. Peredmova [Like Our Immortal Edelweiss. From the Confessions of Petro Skunts. Preface]. *Skunts P. M. Tvory. Knyha I*. Uzhhorod: Grazhda, S. 17–49 [in Ukrainian].
10. Skunts P.M. (2007). Tvory. Knyha I [Poetry. Book I]. Uzhhorod: Grazhda, 272 s. [in Ukrainian].
11. Skunts P.M. (2008). Tvory. Knyha II [Poetry. Book II]. Uzhhorod: Grazhda, 248 s. [in Ukrainian].
12. Taranenko O.O. (2004) Metafora [Metaphor]. *Ukrainska mova. Entsyklopediia* / redkol.: Rusanivskiy V.M., Taranenko O.O. (spivholovy), Ziabliuk M.P. ta in. Kyiv: Vyd-vo «Ukr. entsykl.» im. M.P. Bazhana, 2004. S. 334–337 [in Ukrainian].

GRAMMATICAL TYPES OF METAPHOR IN THE WORKS OF PETRO SKUNTS

Abstract. Grammatical types of artistic means in the work of the iconic Transcarpathian writer P. Skunts became expressive examples of the forms of organization of the artist's extraordinary thoughts, building material for the artistic reproduction of critical analysis of topical problems of the 20th century, about which it was not always possible to speak frankly. The creative heritage of the artist is filled with powerful energy, the power of which is provided by well-chosen grammatical forms, their connection with the ideological content of the poems is interesting and deep, which determines the topicality of our work. The purpose of the article is to highlight the main aspects of the classification of grammatical resources of metaphorical constructions, to investigate the semantic and stylistic features of the main grammatical types of metaphor in the poetic work of the prominent Transcarpathian writer P. Skunts, to determine the most revealing grammatical forms and models capable of expressing metaphorical content in the artist's work.

Thanks to the almost continuous processes of metaphorization, the semantics of the word becomes dynamic, causes the emergence of new concepts and the search for new forms and means to reproduce and express the individual in the national

picture of the world. The most intense metaphORIZATION occurs in the author's context: a real artist is not afraid to experiment and work on the word until it matures into an artistic image, which in turn is able to "speak" and penetrate the soul of the reader. It is on the material of artistic speech that one can make sure that fully meaningful units, separate word forms, and various syntactic constructions can become metaphORIZED.

On the basis of the conducted research, it can be stated that all grammatical types of metaphors are represented in the poetic works of Petro Skunts: substantive, attributive, verbal and combinations. Verbal metaphors, which are a sign of the artist's individual style, became the most productive. The proposed article on the grammatical types of metaphor in the work of P. Skunts does not pretend to be comprehensive, because the studies on his author's language have only just begun. The depth of the talent of Petro Skunts and the rich creative heritage of the artist will be helpful material for a long-term scientific work.

Keywords: Petro Skunts, metaphor, grammatical resources, attributive metaphors, dynamic metaphors, stylistic significance, metaphORIZATION, author's context.

© Лавер О., 2022 р.

Оксана Лавер – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; oksana.laver@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7904-3083>

Oksana Laver – Candidate of Philology, Associate Professor of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; oksana.laver@uzhnu.edu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-7904-3083>